

مرکز جهانی علوم اسلامی

مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی

پایان نامه کارشناسی ارشد

رشته فقه و معارف اسلامی

عنوان:

مبانی ارزش شناخت از دیدگاه علامه طباطبایی

و استاد مصباح یزدی

استاد راهنما:

حجة الاسلام والمسلمین دکتر عبدالحسین خسروپناه

استاد مشاور:

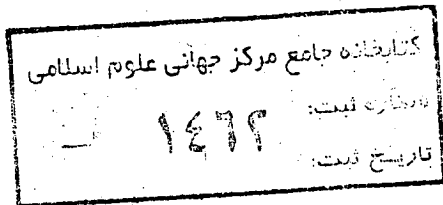
حجة الاسلام والمسلمین عسکری سلیمانی امیری

دانش پژوه:

سید محمد سجادی

سال ۸۳-۱۳۸۲

صلى الله عليه وسلم

تقدیم

این پژوهش ناچیز را به ارواح تابناک ابن سیناها،

شیخ اشراق‌ها، ملاصدراها، امام خمینی‌ها مطهری‌ها

و...؛ مخصوصاً به روح ملکوتی حکیم متألّه، عارف

و اصل و مفسر کبیر، حضرت علامه

سید محمد حسین طباطبائی - اعلی الله مقامه -

و به محضر خلف صالح وی، علامه زمان،

آیة الله استاد محمد تقی مصباح یزدی - حفظه الله -

تقدیم می‌کنم.

تقدیر و تشکر

دانش پژوه برخوردارم می‌داند، از همه عزیزانی که در تحقق این رساله وی را مدد رسانده‌اند سپاسگزار باشم؛ دوستان مسئول در امور پایان‌نامه، برادران و اساتید محترم گروه فلسفه و کلام؛ خصوصاً از استاد عالیقدر حضرت حجة الاسلام و المسلمین دکتر عبدالحسین خسروپناه که زحمت راهنمایی این نوشتار را تقبل فرمودند و استاد بزرگوار حضرت حجة الاسلام و المسلمین، عسکری سلیمانی امیری که بنده را از مشورتهای عالمانه خویش مستفیض نمودند متشکرم. و صادقانه اعتراف می‌کنم که اگر چنانچه جنبه مثبتی در این کار دیده شود از ناحیه اساتید دانشمند راهنما و مشاور است و هرگونه نقص و عیب آن متوجه دانش پژوه است، که نتوانسته به خوبی از محضر اساتید متفکر خود استفاده نماید. هم چنین از همسر گرانقدرم تشکر می‌کنم که با فراهم کردن محیط آرام، زمینه را برای تدوین این نوشتار آماده نمود.

چکیده رساله

مبانی ارزش شناخت یکی از مباحث محوری در علم شناخت‌شناسی به شمار می‌آید و نوشتار حاضر در پی آن است که چگونه میتوان به شناخت مطابق با واقع رسید؟ فرضیه اصلی ما این است که وجود گزاره‌های مبنا (با تفسیر جدید) انسان را به شناخت مطابق با واقع می‌رساند. پژوهش حاضر متشکل از سه بخش کلیات، مبناگرایی اسلامی (علامه طباطبایی و استاد مصباح) و رابطه علم حضوری و مبناگرایی است. در بخش اول به مبادی تصویری مسأله، یعنی تبیین مبانی، ارزش، شناخت، و دیدگاه‌های مختلف درباره معیار و نقد آن‌ها پرداخته شده است و در اخیر به دیدگاه برگزیده، که همان مبناگرایی عقل‌گرا است، پرداخته‌ایم. در بخش دوم مبناگرایی اسلامی را به طور فشرده به رشته تحریر درآورده‌ایم و در آن بداهت و یقین‌آوری قضایای بدیهی منطق کلاسیک بررسی شده است. در بخش سوم رویکرد استاد مصباح و مرحوم علامه را در باب توجیه قضایای بدیهی در حد رساله خود منعکس نموده‌ایم. به نظر ما این دیدگاه که ریشه بدیهیات را در علم حضوری می‌داند به خوبی از عهده تبیین مسأله مطابقت قضایا با واقع، برمی‌آید و هیچ‌گونه تردیدی در باب مطابقت باقی نمی‌گذارد.

فهرست

صفحه	عنوان
۱	مقدمه.....
۱	۱. در آمد سخن.....
۱	۲. پرسش اصلی و پرسش های فرعی.....
۲	۳. فرضیه تحقیق.....
۲	۴. پیش فرضها.....
۲	۵. سابقه و ضرورت تحقیق.....
۳	۶. هدف تحقیق.....
۳	۷. جنبه جدید بودن تحقیق.....
۴	۸. روش انجام تحقیق.....
۴	۹. قلمرو تحقیق.....

بخش اول: کلیات

۱. مبادی تصویری بحث ۶
- الف) مبانی ۶
- ب) ارزش ۶
- ج) شناخت ۷
- تعریف علم و شناخت ۸
- تعریف علامه طباطبایی ۸
- نقد ۸
- نقدی بر اشکال اول ۹
- نقد اشکال دوم ۱۰
- نظریه نهایی درباره تعریف علامه ۱۱
- تعریف استا مصباح از علم ۱۲
- نقد و بررسی ۱۳
۲. پیشینه تاریخی مبانی ۱۵
- الف - معرفت‌شناسی در علوم اسلامی ۱۷
- مقطع اول (کندی - علامه طباطبایی) ۱۷
- مقطع دوم (از زمان علامه به بعد) ۱۸
- ب - معرفت‌شناسی در مغرب زمین ۱۸
- مقطع اول (طالس - اتمیان) ۱۸

۱۹	مقطع دوم (سوفسطائیان - رنسانس)
۱۹	مقطع سوم (قرن ۲۰-۱۷ میلادی)
۱۹	مقطع چهارم
۱۹	نقد و نظر
۲۰	جمع بندی
۲۰	۳- دیدگاه‌ها درباره معیار شناخت
۲۰	فرق معیار و ملاک شناخت
۲۱	۳-۱. دیدگاه شکاکان و سوفسطائیان
۲۳	ادله شکاکان
۲۳	۱- خطای حس و عقل
۲۵	نقد و بررسی
۲۶	پاسخ نقضی
۲۶	پاسخ حلی
۲۷	جمع بندی
۲۸	تحقیقی در مسأله خطای حواس
۳۱	۲- انکار کاشفیت علم
۳۲	پاسخ
۳۵	۳- انسان فقط به صورتهای علمی اشیاء می‌رسد
۳۶	پاسخ

۳۷	۴. درهم تنیدگی اشیاء و جهل انسان
۳۸	نقد
۳۹	۵. یگانه راه شناخت اشیاء برهان و آن هم محال است
۴۰	نقد
۴۰	جمع بندی
۴۱	تقسیم علم به بدیهی و نظری
۴۲	جایگاه برهان در معارف بشری
۴۳	ابزارهای شناخت
۴۳	حس
۴۳	عقل
۴۳	تمثیل
۴۴	استقرا
۴۴	قیاس و برهان
۴۴	علم حضوری یا الهام و اشراق
۴۵	نقد و بررسی راه‌های معارف بشری
۴۹	مبادی برهان
۵۰	جمع بندی نهایی در دیدگاه سوفسطائیان
۵۱	۲-۳- دیدگاه نسبی‌گرایان
۵۴	نقد دیدگاه نسبی‌گرایی

۵۴	اشکال اول
۵۵	نقد اشکال اول
۵۵	نقدی بر نقد
۵۶	اشکال دوم نسبی‌گرایی
۵۷	نقد اشکال دوم
۵۹	نقدی بر نقد
۶۰	اشکال سوم
۶۱	۳-۳ دیدگاه پراگماتیسم
۶۲	نقد دیدگاه پراگماتیسم
۶۷	جمع بندی
۶۸	۳-۴ دیدگاه انسجام‌گرایی
۶۹	ادله یا مؤیدات انسجام‌گرایی
۶۹	دلیل اول
۶۹	نقد
۷۰	دلیل دوم
۷۰	نقد
۷۱	دلیل سوم
۷۲	نقد
۷۲	اشکالات دیدگاه انسجام‌گرو

۷۲	اشکال اول
۷۳	اشکال دوم
۷۳	۳-۵ دیدگاه پلورالیسم
۷۴	نقد
۷۵	۳-۶ دیدگاه میناگرایان
۷۷	الف - میناگروی تجربه گرا
۷۸	نقد و نظر
۷۹	ب - میناگروی عقل گرای فطرت گرا
۸۱	نقد
۸۲	ج - میناگروی عقل گرای بداهت گرا
۸۲	د - میناگروی عقل گرای حضورگرا
۸۳	نقد

بخش دوم: میناگرایی اسلامی (علامه طباطبایی و استاد مصباح)

۸۵	مقدمه
۸۶	تعریف بدیهی و نظری
۸۹	وجه احتیاج به بدیهیات
۹۱	نقدهای برهان مثبت علوم بدیهی
۹۱	اشکال اول
۹۱	نقدی بر اشکال

۹۱	اشکال دوم
۹۲	نقدی بر اشکال
۹۲	اشکال سوم
۹۳	نقد
۹۴	نقدی بر نقد
۹۴	رد نقد فعالی
۹۵	تعداد بدیهیات
۹۸	دیدگاه علامه و استاد مصباح درباره تعداد بدیهیات

فصل اول: اولیات

۱۰۲	تعریف اولیات
۱۰۳	مصادیق اولیات
۱۰۴	دیدگاه علامه
۱۰۵	دیدگاه استاد مصباح
۱۰۷	دیدگاه آیه الله جوادی آملی
۱۱۱	نقد دیدگاه آیه الله جوادی آملی
۱۱۳	جمع بندی مصادیق اولیات
۱۱۳	اولی الاوائل بودن قضیه استحاله اجتماع و ارتفاع نقیضین
۱۱۵	نقد استاد مصباح بر کلام علامه
۱۱۶	رابطه قضایا با اولی الاوائل

۱۱۷	دیدگاه ملاصدرا
۱۱۸	نقد دیدگاه ملاصدرا و پیروان
۱۱۹	دیدگاه مرحوم علامه
۱۲۰	نقد و نظر
۱۲۱	دیدگاه استاد مصباح
۱۲۱	جمع بندی و دیدگاه برگزیده:
۱۲۳	استدلال ناپذیر اولی الاوائل
۱۲۴	دلیل اول
۱۲۵	دلیل دوم
۱۲۷	نقد
۱۲۷	نقدی بر کلام فعالی
۱۲۹	تردید ناپذیری قضیه اولی الاوائل
۱۳۱	علل تردید یا انکار ام القضا یا
۱۳۱	۱. نداشتن تصور درست از حدود قضیه
۱۳۲	۲. داشتن شبهه
۱۳۲	۳. انکار مغرضانه
۱۳۲	۴. نداشتن سلامت ذهن
۱۳۳	دیدگاه ماتریالیسم دیالکتیک درباره اولی الاوائل
۱۳۴	نقد و انتقاد

۱. مغالطه مشترک لفظی ۱۳۴
۲. غرض ورزی ۱۳۵
- آیا قضیه اولی الاوائل از آغاز تولد همراه انسان هست؟ ۱۳۷
- دیدگاه افلاطون ۱۳۸
- دیدگاه ارسطو ۱۳۸
- دیدگاه حکمای اسلامی ۱۳۹

فصل دوم: مشاهدات

- الف - حسیات ۱۴۳
- مبدئیت حس برای شناخت ۱۴۴
- اصالت حس یا عقل در شناخت تصویری ۱۴۵
- نتیجه: ۱۴۷
- نقد و نظر ۱۵۰
- اصالت حس یا عقل در تصدیقات ۱۵۱
- حس مقدم است یا عقل؟ ۱۵۶
۱. دیدگاه حسیون ۱۵۶
۲. دیدگاه عقلیون ۱۵۶
۳. دیدگاه صحیح ۱۵۷
- نتیجه گیری: ۱۵۹
- حس گرایان افراطی (پوزیتویسم منطقی) ۱۶۱

۱۶۱	معنا و منشأ
۱۶۲	عقیده و دیدگاه
۱۶۳	نقد دیدگاه پوزیتویستی
۱۶۵	دیدگاه علامه و استاد مصباح درباره بداهت محسوسات
۱۶۹	ب- وجدانیات
۱۶۹	بداهت وجدانیات
۱۷۰	دیدگاه استاد مصباح
۱۷۰	دلیل
۱۷۰	دیدگاه علامه
۱۷۱	دلیل بر بدیهی نبودن
۱۷۱	نقد و بررسی
۱۷۳	اشکالاتی بر وجدانیات
۱۷۳	۱- تعبیر بدون تفسیر از علم حضوری ممکن نیست
۱۷۴	پاسخ
۱۷۴	۲- وجدانیات با علم حضوری همراه نیستند
۱۷۵	پاسخ
۱۷۵	۳- وجدانیات قضایی شخصی اند
۱۷۵	پاسخ
۱۷۶	نقد و نظر

فصل سوم: فطریات

تعریف	۱۷۸
بدهت فطریات	۱۷۹
بدهت ثانوی فطریات:	۱۸۱
یقین در فطریات	۱۸۲
جمع بندی و بررسی	۱۸۳

فصل چهارم: مجربیات

تعریف	۱۸۷
ارکان تجربه	۱۸۷
۱. تکرار مشاهده	۱۸۷
۲. قیاس خفی	۱۸۸
چیستی مقدمه عقلی	۱۸۹
۱. امر اتفاقی دائمی یا اکثری نیست	۱۸۹
نقد و ارزیابی	۱۹۰
۲. حکم الامثال فی ما یجوز و فی ما لا یجوز واحد	۱۹۰
نقد و ارزیابی	۱۹۱
۳. طبیعت همواره یک نواخت عمل می کند	۱۹۱
نقد	۱۹۲
۴. حساب احتمالات	۱۹۲

۱۹۲	نقد و ارزیابی
۱۹۳	آیا مجربات یقین آور و بدیهی اند؟
۱۹۶	جمع بندی
۱۹۶	فرق تجربه و استقراء
۱۹۸	نقد و بررسی
۱۹۹	رابطه تجربه و عقل
۲۰۰	قلمرو تجربه

فصل پنجم: حدسیات

۲۰۲	تعریف
۲۰۳	تفاوت حدس و فکر
۲۰۶	نقد و بررسی
۲۰۷	تفاوت حدسیات و مجربات
۲۰۸	۱. معلوم الماهیه بودن سبب در حدسیات
۲۰۸	۲. کیفیت حصول یقین در مجربات
۲۰۹	۳. همراه بودن علم در مجربات با تلاش
۲۰۹	بدهات مقدمات حدسی
۲۱۰	یقین آوری حدسیات
۲۱۲	نیازمندی حدسیات به تجربه، تواتر و...
۲۱۳	نقد و ارزیابی نهایی

فصل ششم: متواترات

تعریف:	۲۱۵
ملاک حصول تواتر	۲۱۵
شرایط تواتر	۲۱۶
۱. محسوس بودن	۲۱۶
۲. متواتر بودن در همه وسائط	۲۱۶
بدهات متواترات	۲۱۶
یقین آوری متواترات	۲۱۸
نقد و نظر	۲۱۹
جمع بندی بخش دوم	۲۲۰
۱- بدهات قضایای بدیهی منطق کلاسیک	۲۲۱
۱-۱- تعریف بدیهی اولی و ثانوی و فرق آن دو	۲۲۱
نقد و نظر	۲۲۱
۱-۲- بدهات ثانوی قضایای بدیهی	۲۲۲
۲- یقین آوری بدهیات	۲۲۴
اقسام یقین	۲۲۴
۱. یقین منطقی یا ریاضی	۲۲۴
۲. یقین ذاتی یا روان‌شناختی	۲۲۵
۳. یقین موضوعی یا عقلایی	۲۲۵

۳- اشکال بر بدیهیات - مشکله دیگر ساختار ۲۲۷

..... پاسخ: ۲۲۷

بخش سوم: رابطه علم حضوری و میناگرایی

علم حضوری و میناگرایی ۲۳۱

تعریف علم حضوری ۲۳۲

فرق علم حضوری و حصولی ۲۳۴

دیدگاه اول ۲۳۴

دیدگاه دوم ۲۳۴

نقد ۲۳۵

دیدگاه سوم ۲۳۵

نقد ۲۳۵

نقدی بر نقد ۲۳۶

ویژگیهای علم حضوری ۲۳۷

راز خطاناپذیری علم حضوری ۲۳۸

اشکال: ۲۳۹

۱. اشتباهی کاذب ۲۳۹

۲. مکاشفات عرفانی ۲۳۹

نقد: ۲۴۰

مصادیق علم حضوری ۲۴۱

- کارکردهای معرفت شناختی علم حضوری ۲۴۲
- الف - بازگشت علم حصولی به علم حضوری ۲۴۳
- ب - بازگشت بدیهیات به علم حضوری ۲۴۷
- دیدگاه علامه طباطبائی ۲۴۸
- بررسی و تحقیق ۲۴۸
- نتیجه گیری: ۲۵۳
- دیدگاه استاد مصباح ۲۵۵
- مفاهیم تصویری ۲۵۷
- کیفیت حکم به اتحاد موضوع و محمول ۲۵۸
- راز خطاناپذیری بدیهیات ۲۵۹
- اشکالات دیدگاه بازگشت بدیهیات به علم حضوری ۲۶۰
- اشکال اول: ۲۶۱
- پاسخ: ۲۶۱
- اشکال دوّم: ۲۶۱
- پاسخ: ۲۶۲
- اشکال سوم: ۲۶۲
- پاسخ: ۲۶۲
- اشکال چهارم: ۲۶۳
- پاسخ: ۲۶۳